

valahogy így határozta meg szerkesztett felületeinek lényegét. De továbbmenően, e dekoratív formáknak önmagukban is „kollektív szellemiséget“ kellett sugallniuk. Lehet (majdnem biztos), hogy a mai néző, különösen ha csak egyik-két képét látja valahol, legfennebb a színes felületek dekoratív szépségét, harmóniáját fogja fel bennük. Kassák és nemzedéke (gondolok itt a mi Mattis Teutschunkra is) még hittel hirdette: a modern ember, az új társadalmak szellemisége igenis visszaadható ebben a dekoratív — végül is absztrakt — művészetben. Így írták, így propagálták, nem is hatástalanul. Mindehhez azonban a kor és emberének ismerete, történéseinek átélése kell. Ez a múzeumi kiállítás, ha nem is hozhatta a teljességet, térbe és időperspektívába helyezte Kassák műveit.

„Kassák-kalapos“ fényképét nézem meg még egyszer, és képei hangulatahoz annyira találó verssorait próbálok memorizálni.

merre fordul az árnyék amin röpülök
fekete vagy fehér ez a pont
tengeren ringatnak hogy kiáltsak
hallgatok
alszom

Murádin Jenő

Népi gyógymódok, orvoslási szokások

Azt hinné az ember, hogy a meglehetősen polgárosult Kalotaszegen a népi gyógyítás és a vele kapcsolatos sokféle szokás régen kihalt. A valóság egészen más. Kalotaszeg-szerte még rengeteg népi gyógymód él, s ugyanazzal a ragaszkodó konzervativizmussal magyarázhatjuk, amellyel megőrizték viseletüket, himző, faragó és bútorfestő művészetüket.

A kérdés a természetfeletti erőkkel való gyógyítástól az empirikus orvoslásig sok mindent felölel, s nem bonthatjuk alkotóelemeire, hiszen a gyógyítási tapasztalat és annak misztikus körítése a nép szemléletében határvonal nélkül folyik össze; az ősi szokások a sokszor misztikus babonaanyagba olvadva adódnak át az utódoknak. Az elkülönítést rendkívül megnehezíti a mai falukép is. A művelődési élet olyan információs anyaggal látja el a falvak lakosságát, hogy annak fénye erősen elhomályosítja vagy éppen megkérdőjelezi az ősi gyógyító eljárásokba vetett hitet. A falvakba is kijutó orvos és az orvosi rendelő jelenléte pedig empirikus gyógymódjaikat teszi fölöslegessé. Ennek ellenére — főleg a központoktól távolabb eső falvakban, de helyenként még az orvosi rendelők tövében is — fellelhetők a babonákkal összeforrt, tapasztalati gyógymódok, különösen az idősebb korosztálynál. Egy helyen, egyszerre előfordulnak az ősi betegápolási eljárások és a tudományos megalapozottságú gyógymódok, a kettő még egyelőre békésen megfér egymás mellett. Egy-egy betegség gyógyításában a kialakulási idősorrend is sokszor érvényesül még, hiszen gyakran az ősi gyógymódok előző végigpróbálása és hatástalan volta hajtja a beteget az orvoshoz. Egy biztos: a kalotaszegiek általában sokkal több

gyógymódról tudnak, mint amennyit elhisznek és gyakorolnak. Ez a tény elénk vetíti az 50—100 évvel ezelőtti kalotaszegi embert. A népi gyógyszerek sorát pillanatnyilag még csak kiegészíti a „bróza“ (szódabikarbóna), az „inerezstő pópium“ (metilszaliciumos kenőcs) vagy az orvos rendelte antibiotikum, de kétségtelen, hogy a népi gyógyeljárások, főleg a legrégebb, a természetfeletti erőkkel és a varázslással történő gyógy módok háttérbe szorulnak. A mai generáció többnyire már nem hisz bennük; sokan csupán megengedik, hogy nagyszüleik „ártalmatlan“ próbáikat rajtuk elvégezzék.

Ezek az eljárások néha valóban „ártalmatlanoknak“ tűnnek, máskor viszont egyenesen elképesztőek. Az, hogy derék- és hátfájás esetén az igen használatos eljárást, a „megtaposást“ csak a „hetes“ (a hetedik gyermek), az iker-gyermek vagy legrosszabb esetben egy özvegyasszony kellett hogy elvégezze, vagy hogy fül-fájás esetén a fülbe dugott, saját készítésű viaszgyertyát égettek el (Bogártelke), nem befolyásolta sem ilyen, sem olyan irányban a betegség lefolyását. De már a náthásoknak a kapca elégetésével történő megfűstölése, a kutyamarás által okozott sebnak egy babszemmél való eldugása, a „pokolvarnak“ összetört körisbogar, liszt és pokolvarfű keverékével való gyógyítása, a sárgaságnak néhol a viaszpohárban befalazott, máshol befalazatlan 9 élő tetűről, 9 poloskáról és ugyanannyi bolháról — hosszú időn át történő vizivásos eljárása, valamint a nyílt sebeknek „pucigporral“ (a régi kemencék melletti alvóhelyen összegyűlt por), szúporral (Ketesd) vagy „húgyos földdel“ való kezelése (Szentlászló) csak súlyosította a bajbajutottak amúgy is súlyos betegségét.

A ráolvasások is eléggé divatosak még e vidéken. Az árpának a szemről való „leáratásánál“ egészen hosszú verses mondóka dívik még ma is. A fejfájás, a lázas betegségek (forró-hideglelés), az igézés és szeplő gyógyítására szintén mondogatnak pár mondatos „varázsszöveget“.

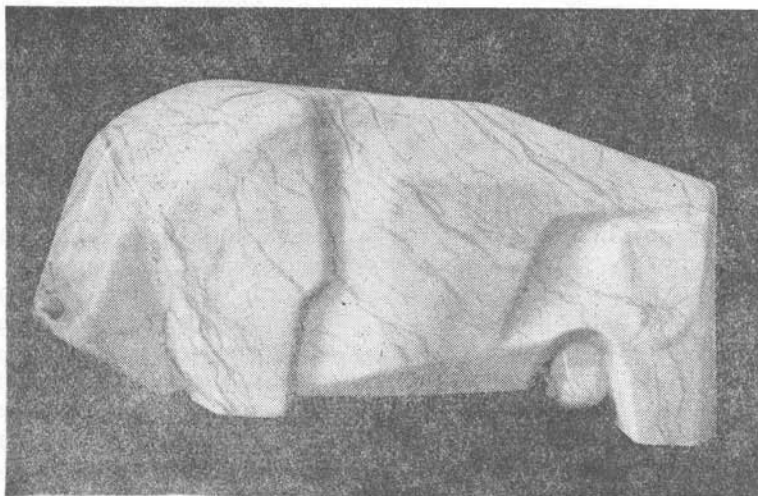
A gyógy módoknak egy másik, elterjedt kategóriáját az analógiás eljárások alkotják. Ebben az esetben a betegség külső megjelenési formáját és színét hasonlítják össze a természetes jelenségek, növények, állatok, tárgyak alakjával, színével, és a megegyező tulajdonságukat használják fel a betegségek gyógyítására. Erre vonatkozólag talán legérdekesebb egy nyárszói példa. Az ember és állat szédülése, „kátyássága“ esetén azt tartják, hogy a huzat vagy szél okozta, amely behatolt a fülön keresztül. A betegség gyógyítására előkerül a „szélkalannyél“; ez nem egyéb, mint többszörösen megcsavarodott ág, amelyet szintén „a szél alakított ilyené“. Ezzel a „szélkalannyél“-el dörzsölik meg többször is a szédülő beteg fejét, a fa felcsavarodásának irányával ellenkező irányban körözve. Hitük szerint a szelet ezzel a fordított mozgással ki tudják húzni a fejből.

Az alak mellett a színt tartják nyomravezetőnek a betegség gyógyításában, de gyakran csupán a név is elegendő. Így például a „kikpokolvaron kikfejtőt“ húznak keresztül, és a beteggel „kikszamártóvis“ (*Cirsium furiens*) teát itatnak, a szamárköhögéses betegnek szamártejet és szintén szamártóvis-teát adnak, a sárgaság ellen pedig csupa sárgaszínű orvosságot javallanak. Ilyenkor a sárgarépbába fűrt bemélyedésből itatják (Nyárszó), de néhol abba is vizeltetik a beteg (Sztána), és csaknem mindenütt a beteg sárga viaszból készült pohárból iszik, amelybe aranygyűrűt tesznek. Arannyal versenyző (homoki pimpó — *Potentilla arenaria*), szentgyörgyvirág (tavaszi kankalin — *Primula veris*) és pünkösdi rózsa (zergeboglárka — *Trollius europaeus*) sárga virágjából és a növényből főzött teát itattak vele.

A jellegzetes formával, színnel és szaggal rendelkező virágok mintegy „felkínálják” magukat az ember számára, aki a két tulajdonság között kapcsolatot vél „felfedezni”. Ez a kapcsolatteremtés nyilván önkényes, de hát kialakulása idején más, tudományos álláspont híján útkeresést jelentett. Ilyen módszerekkel mégiscsak sikerült bizonyos eredményeket elérni, s szükség volt rájuk, hogy az ember megtalálja a hatékony, a tudományos eszközt.

Kalotaszeg-szerte a gyógyászatban állandóan használt növények száma több mint hetven. Ezek hatóanyagait a népi megfigyelésekre alapozva kutatta fel a korszerű tudomány. A nép gyógytea-készítésének receptjeit ma már tudományos közlések ismertetik, intézményesen megszervezték a gyógynövények gyűjtését, árusítását is. A beléndek (*Hyosciamus niger*), cintoria (*Centaurium umbelatum*), cickafark (*Achillea*), fekete nadály (*Symphytum officinale*), fodormenta (*Mentha piperita*), kékiringó (*Eryngium planuum*), mezei zsálya (*Salvia verticillata*), pirosló hunyor (*Helleborus prespurencens*) ma már minden gyógynövényleíró munkában szerepel. Más növények hatóanyagainak a felkutatása még várat magára. Feltárásuk korunk vegyészeinek érdekes feladata volna. De a gyakorlati felhasználáson túlmenően a gyógynövények, orvoslási eljárások és a varázsigék tanulmányozása érdemleges megfigyelésekhez juttathatja a történészeket vagy a néprajz művelőit is. Az ugyanis sok tekintetben jellemző egy falura, nagyobb tájegységre, népcsoportra, hogy milyen füvekkel orvosol, miféle gyógymódokat alkalmaz, vagy minő hiedelmek, mondások kapcsolódnak a kuruzslásokhoz. Más növényekkel gyógyítanak az alföldön vagy a havason, eltérő a vándorpásztorok vagy a megtelepült földművesek orvoslási eljárása, hiedelemvilága, de eltérést jeleznek a civilizáció különböző fokán álló tájegységek is.

Vasas Samu

Löwith Egon: Bika